

การสร้างความร่วมมือเชิงวิชาการทางทักษะวิชาชีพ สำหรับพระสงฆ์ไทย

Establishing Academic Collaboration in Vocational Skills for Thai Monks

อดิศร สุวรรณตรา

Adisorn Suwantra

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author, E-mail: adisorns@rocketmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาระบบการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในประเทศไทย (2) เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ แรงงาน สภาวัด และสมณเพศในจังหวัดสระแก้ว และ (3) เพื่อเสนอแนะแนวทางการ สร้างความร่วมมือเชิงวิชาการด้านทักษะวิชาชีพสำหรับพระภิกษุสามเณรในประเทศไทย

จากผลการศึกษาในระบบการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พบว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะและ ความรู้สำหรับพระภิกษุสามเณร แต่ยังคงเผชิญปัญหาด้านความหลากหลายของหลักสูตร และการขาดแคลนผู้เรียน อันเนื่องมาจากการบรรพชาอุปสมบทที่ลดลง

จากผลการศึกษาสถานการณ์แรงงาน สภาวัด และสมณเพศในจังหวัด สระแก้ว พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่ขาดความรู้และทักษะ ด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย ทำให้แรงงานในพื้นที่ไม่สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตหรือ พัฒนาอาชีพได้ นอกจากนี้ จำนวนวัดและพระสงฆ์ในพื้นที่ยังคงลดลงอย่างต่อเนื่อง ส่งผล ต่อการขาดแคลนบุคลากรสำหรับการดูแลศาสนสถานและกิจกรรมทางพุทธศาสนา

จากผลการศึกษาแนวทางการสร้างความร่วมมือเชิงวิชาการ พบว่า แนวทางการ สร้างความร่วมมือเชิงวิชาการระหว่างโรงเรียนพระปริยัติธรรม วิทยาลัยเทคนิค และชุมชน ท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นการพัฒนาหลักสูตรด้านทักษะวิชาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของ พระภิกษุสามเณรและประชาชนในท้องถิ่น โครงการต้นแบบ เช่น หลักสูตรงานติดตั้งไฟฟ้า

ภายในอาคาร 75 ชั่วโมง ที่ประสบความสำเร็จในโรงเรียนปัจจุบันเขตวิทยา อำเภอดงหลวง เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการบูรณาการความร่วมมือดังกล่าว

ผลลัพธ์จากการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาทักษะด้านวิชาช่างสามารถช่วยส่งเสริมความรู้ความสามารถของพระภิกษุสามเณรให้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาวัดและชุมชนท้องถิ่น ทั้งยังช่วยลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่ชนบท นอกจากนี้ แนวทางการขยายผลไปสู่พื้นที่อื่นยังสามารถช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระดับภูมิภาคอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การศึกษาพระปริยัติธรรม, ความร่วมมือทางวิชาการ, ทักษะวิชาช่าง, พระภิกษุสามเณร

Abstract

This study aims to achieve three primary objectives: (1) to examine the educational system of the Pariyatti Dhamma schools (general education division) in Thailand, (2) to analyze the labor situation, the condition of temples, and the monastic community in Sa Kaeo Province, and (3) to propose academic collaboration strategies in vocational skills development for Buddhist monks and novices in Thailand.

Findings from the study of the educational system of Pariyatti Dhamma schools (general education division) reveal that these schools play a significant role in enhancing the skills and knowledge of Buddhist monks and novices. However, they face challenges related to the diversity of curricula and a decline in student enrollment, attributed to the decreasing number of young individuals entering monastic ordination.

An analysis of the labor situation, temple conditions, and the monastic community in Sa Kaeo Province indicates that the majority of the population engages in agricultural activities but lacks modern technological knowledge and skills. This limitation prevents local laborers from adding val-

ue to their produce or advancing their careers. Additionally, the number of temples and monastics in the region has been consistently declining, leading to a shortage of personnel for managing religious sites and Buddhist activities.

The study on academic collaboration strategies highlights the importance of fostering partnerships between Pariyatti Dhamma schools, technical colleges, and local communities. These partnerships should focus on developing vocational curricula aligned with the needs of Buddhist monks, novices, and local residents. A successful example of such collaboration is the pilot project of a 75-hour electrical installation course conducted at Pajjantaket Wittaya School in Ta Phraya District, which serves as a clear model for integrated academic cooperation.

The findings underscore that vocational skill development not only enhances the capabilities of Buddhist monks and novices but also positions them as key contributors to the development of temples and local communities. This approach addresses educational disparities in rural areas and, when scaled to other regions, can contribute to sustainable economic and social development at the regional level.

Keywords : Pariyatti Dhamma education, academic collaboration, vocational skills, Buddhist monks and novices.

บทนำ

พระบรมราชโบายด้านการศึกษาระดับปริญญาตรีของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมุ่งสร้างพื้นฐานให้แก่ผู้เรียน รวม 4 ด้าน ประกอบด้วย (1) การมีทัศนคติที่ถูกต้อง ต่อบ้านเมือง (2) การมีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม (3) การมีงานทำ มีอาชีพ และ (4) การเป็นพลเมืองดี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2565 : ออนไลน์) นับว่าเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน อันประกอบด้วย เด็ก เยาวชน และประชาชนชาวไทย ซึ่งเป็นกำลัง สำคัญของประเทศให้มีความพร้อมและมีศักยภาพใน

การดำเนินชีวิต ควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศให้มีความ มั่นคงในเรื่องของเอกราช อธิปไตย และการรักษาผลประโยชน์ของชาติ มีความสามารถในการสร้างเศรษฐกิจของ ประเทศให้ บังเกิดความมั่งคั่ง และรักษาเสถียรภาพของประเทศไทยให้เกิดความยั่งยืนต่อไปในอนาคต โดยสถานศึกษาในทุกระดับต่างน้อมเกล้าฯ อัญเชิญมาเป็นหลักในการพัฒนาระบบการ ศึกษาอย่างถาวร

อย่างไรก็ตาม การสร้างพื้นฐานให้แก่ผู้เรียนนั้น ไม่ได้กำหนดกรอบไว้เฉพาะผู้ ที่อยู่ในสถานะของการเป็นนักเรียนและนิสิตนักศึกษาในระบบการศึกษาที่ส่งเสริมการเรียน การสอนให้แก่เพียงฆราวาส หรือกลุ่มเป้าหมายในเมืองใหญ่ หรือในพื้นที่เขตปกครองที่มี ความพร้อมในท้องถิ่นหรือท้องถิ่นที่มีความเจริญเพียงเท่านั้น หากแต่ยังต้องตระหนักถึงกลุ่ม ผู้เรียนที่เป็นพระภิกษุ สามเณร เด็กและเยาวชนตามแนวชายแดน รวมถึงเด็กและเยาวชนที่ ด้อยโอกาสในท้องถิ่นชนบทที่ควรจะได้รับสิทธิและโอกาสที่เท่าเทียมกันอีกด้วย ที่เป็นเช่นนี้ เพราะระบบการศึกษาในปัจจุบันส่วนมากจะมุ่งไปยังกลุ่มเป้าหมายในเมืองใหญ่และพื้นที่ที่ มีความพร้อมเป็นหลัก เนื่องจากมีสิ่งอำนวยความสะดวกและอยู่ในพื้นที่ซึ่งความเจริญเข้า ถึงสามารถประเมินผลและให้การส่งเสริมได้อย่างเป็นรูปธรรมทั้งในเรื่องของการเรียนการ สอน การวัดผล และการสนับสนุนในการศึกษาต่อได้อย่างสะดวกทั้งในสายงานการศึกษา สายสามัญและสายอาชีพ นโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งได้ กำหนดนโยบายปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 ได้แก่ นโยบายที่ 1 จัดการศึกษาเพื่อความมั่นคง ประเด็นกลยุทธ์ที่ 3.2 ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนในเขตพื้นที่เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่ม ที่ด้อยโอกาส กลุ่มที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดาร เช่น พื้นที่สูง ชายแดน ชายฝั่ง ทะเล เกาะ แก่ง และกลุ่มที่อยู่ในเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษได้รับการบริการด้านการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ มีคุณภาพและเหมาะสมตรงตามความต้องการ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ขอนแก่น, 2567 : 16) ในขณะที่เด็กและเยาวชนในพื้นที่ห่างไกล อาทิ ตามจังหวัดที่มีพื้นที่ ติดกับแนวชายแดนตามพื้นที่สูง หรือในถิ่นทุรกันดาร ซึ่งบุคคลเหล่านั้นต่างก็เป็นชาวไทยเช่น กันแต่ได้รับโอกาสของการบริการทางการศึกษาได้น้อยกว่า จึงทำให้เกิดการชวนชววยใน การส่งบุตรหลานเข้าไปเล่าเรียนในเมืองใหญ่ โกลาหลไกลตา ครอบครัวยุคความอบอุ่นและ ชาติความใกล้ชิดกับบุคคลในครอบครัวหรือท้องถิ่น อันอาจส่งผลให้ท้องถิ่นชนบท ขาด การดูแลจากประชาชนที่ได้รับการศึกษาแล้วหลีกเร้นกายไปใช้ชีวิตในเมืองใหญ่ แทนที่จะ นำความรู้ที่ได้รับกลับมาพัฒนาสร้างเสริมความเจริญ สร้างความมั่นคงให้แก่ท้องถิ่นเดิมของตน จึงเกิดเป็นปรากฏการณ์ซ้ำๆ ในเรื่องของความแตกต่างหรือความเหลื่อมล้ำในด้านการได้รับ

โอกาสทางการศึกษาของเด็กและเยาวชนที่อยู่ในเมืองใหญ่และที่อยู่ในชนบท

เนื้อเรื่อง

ระบบการศึกษาในปัจจุบัน มุ่งเน้นในการแบ่งแยกผู้เรียนในสายสามัญคือระดับประถมศึกษาและมีมัธยมศึกษาระหว่างเด็ก เยาวชน และพระภิกษุสามเณรให้ออกจากกัน ในขณะที่ควรจะต้องศึกษาองค์ความรู้พื้นฐานเช่นเดียวกัน ก่อนที่จะแยกออกไปศึกษาต่อยอดในแต่ละสายงาน หรือภาคขององค์ความรู้ที่สูงขึ้นไป ในขณะที่หน่วยงานทางการศึกษามีการถอดวิชาสำคัญที่เด็กและเยาวชนทั้งในเพศบรรพชิตและฆราวาสควรเรียนรู้ร่วมกันคือ วิชาหน้าที่พลเมือง วิชาศีลธรรม และวิชาประวัติศาสตร์ เพราะจะเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ทั้งในเรื่องวิชาการ อารมณ์ และสังคมไปด้วยกัน จึงเป็นสิ่งทำทนายที่จะสามารถบูรณาการสิ่งเหล่านี้ไว้ในสถานศึกษาเดียวกัน ซึ่งเป็นเรื่องที่น่ายินดีต่อระบบการศึกษาของชาวพุทธที่มีการร่วมมือทางการศึกษาของประเทศในเรื่องการเปิดสถานศึกษาเป็น โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาที่มีการเปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและ มัธยมศึกษาตอนปลายตามหลักสูตรขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ ควบคู่ไปกับการสอนตามหลักสูตรนักเรียนและบาลี ตามนโยบายของมหาเถรสมาคม (มส.) แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อให้อโอกาสทางการศึกษาของเยาวชน โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดการศึกษาวิชาการทางธรรมและทางโลกแก่พระภิกษุสามเณร โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้息สรภาพในความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ มีคุณลักษณะที่กำหนดไว้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรมพ.ศ. 2562 ให้เป็นเยาวชนได้รับการพัฒนาแล้วอย่างรอบด้าน ทั้งทางความประพฤติจิตใจ และปัญญา (พระดบัสวิน ปภสสโร (แสนสุริวงศ์) และคณะ, 2566 : 123) แม้ว่าในปัจจุบันมีการจัดตั้งมากกว่า 400 แห่ง ทั่วประเทศก็ตาม แต่ก็มีหลายโรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งที่เป็นแผนกบาลี แผนกธรรม และแผนกสามัญศึกษา ต้องหยุดทำการเรียนการสอนไปเป็นจำนวนมากเนื่องจากเรื่องของการขาดแคลนผู้เรียนอันเกิดจากเรื่องของการบรรพชาอุปสมบทเข้าสู่พระพุทธศาสนาของเยาวชนที่น้อยลง หรือฆราวาสที่สมัครเข้าร่วมรับการศึกษาออกไปประกอบอาชีพอื่น ทั้งนี้จากการศึกษาข้อมูลทางวิชาการสามารถสรุปปัญหาสำคัญและแนวทางการดำเนินการที่ส่งผลต่อพัฒนาการของการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กล่าวคือ

1. ปัญหาสำคัญ ประกอบด้วย (1) ผู้บริหารสถานศึกษายังคงใช้กรอบความคิดแบบเก่าในการ ตัดสินใจวางแผนและตัดสินใจเพื่อพัฒนาสถานศึกษา ระบบการเรียน

การสอน และบุคลากรของโรงเรียนและผู้เรียน (2) ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับท้องถิ่นและชุมชนที่มีอยู่น้อยมากจนบางแห่งเกิดความห่างเหินระหว่างกัน และ (3) รูปแบบและหลักสูตรการเรียนการสอนส่วนใหญ่มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้และทักษะเพื่อการศึกษาตามแนวทางสายสามัญที่ผู้เรียนไม่สามารถนำไปพัฒนาศาสนาสถานศาสนวัตถุและไม่สอดคล้องต่อการพัฒนาสู่การประกอบอาชีพได้

2. แนวทางการดำเนินการ ประกอบด้วย (1) ควรมีการส่งเสริมความรู้ให้แก่ผู้เรียนด้วยเนื้อหาสาระวิชาที่มีความหลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง สำหรับการนำไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน สามารถนำไปพัฒนาสถานศาสนวัตถุ และพระอารามของต้นสังกัดการปกครองคณะสงฆ์ รวมทั้งสามารถใช้ในการประกอบอาชีพได้ในอนาคต (2) ชุมชนท้องถิ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งที่เป็นส่วนราชการและภาคประชาสังคม ควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบการเรียนการสอนและคัดสรรการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและระบบการเรียนการสอน รวมทั้งพัฒนาสัมพันธ์ระหว่างกัน (3) ควรมีระบบการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีความพร้อมในการพัฒนาระบบการเรียนการสอน และส่งเสริมความร่วมมือทางวิชาการกับส่วนราชการหรือหน่วยงานที่มีองค์ความรู้โดยตรงเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ (4) ควรเน้นการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาสัมพันธ์ที่ดีของผู้เรียน บุคลากรทางการศึกษา และชุมชนท้องถิ่น (5) ควรพิจารณาเพิ่มหลักสูตรด้านสามัญศึกษาให้มีความหลากหลายและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนด้วยการ พิจารณาความเหมาะสม ความคุ้มค่าของเวลาและทรัพยากรที่ใช้ไป และ (6) ผู้บริหารโรงเรียนควรส่งเสริมให้ ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณากำหนดหลักสูตร จัดระบบการเรียนการสอน และ การส่งเสริมระบบการบริหารจัดการการศึกษาตามความเหมาะสมแก่สภาพของท้องถิ่น และความต้องการใช้ ประโยชน์จากผู้เรียน โดยพิจารณาการจัดการเรียนการสอนเชิงพื้นที่ (พระครูนิวิฐธรรมานุศาสน์ (อานวย สุขแจ่ม), 2564 : 1 - 14)

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันวงการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยได้มีการพัฒนารูปแบบให้กว้างขวางออกไปเป็นอย่างมาก เพื่อรองรับความเจริญของประเทศก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และการพัฒนาบุคลากรให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม ในกรณีนี้ คณะสงฆ์พร้อมด้วยอุบาสก อุบาสิกา วัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร จึงได้ประสานความร่วมมือกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม กรมการศาสนา กรมศิลปากร และกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

จัดตั้งวิทยาลัยเสริมทักษะพระภิกษุ สามเณร ตลอดจนได้รับความร่วมมือจากสถานศึกษา และสถานประกอบการที่หลากหลายครอบคลุมในทุกสาขาวิชาเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยน บุคลากรและองค์ความรู้มาใช้ในการพัฒนาพระภิกษุสามเณรนักเรียนให้มีความเชี่ยวชาญ และก้าวทันกับเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ควบคู่กับการเป็นศาสนทายาทที่ดี มีศีล มีธรรม และได้เปิดการเรียนการสอนเป็นครั้งแรก ในปีการศึกษา 2559 โดยปัจจุบันได้ เปิดการเรียนการสอนใน สายวิชาชีพรวม 3 ระดับ คือ (1) ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) จำนวน 3 สาขาวิชาคือ สาขาวิชาเทคโนโลยี สารสนเทศ สาขาวิชาช่างเชื่อมโลหะ และ สาขาวิชาช่างยนต์ (2) ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) จำนวน 3 สาขาวิชาคือ สาขา วิชาคอมพิวเตอร์เกมและแอนิเมชัน สาขาวิชาเทคนิคอุตสาหกรรม และสาขาวิชาเครื่องกล และ (3) หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ตามความต้องการของผู้เรียนและตามเหมาะสม ซึ่งนับว่า เป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่กลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในพระพุทธศาสนา

สถานการณ์แรงงานในจังหวัดสระแก้ว

ทั้งนี้ ผู้ศึกษาซึ่งในอดีตเคยรับราชการทหารและได้เคยปฏิบัติหน้าที่ราชการ ในพื้นที่ชายแดนด้านตะวันออก ตระหนักดีว่าพื้นที่ในจังหวัดสระแก้วเป็นจังหวัดชายแดน ที่มีพื้นที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้านมากถึง 4 อำเภอ คือ อำเภอตาพระยา อำเภอโคกสูง อำเภออรัญประเทศ และอำเภอคลองหาด จึงเป็นพื้นที่ความมั่นคง และส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ การเกษตร ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้และทักษะทางด้านเทคนิคหรือเทคโนโลยีใน ยุคปัจจุบัน ขาดความรู้ทางด้านเทคโนโลยีทางการเกษตรและทางด้านวิชาชีพที่จำเป็นเพื่อ การพัฒนาความเข้มแข็งของท้องถิ่น จึงได้จัดตั้งคณะผู้ศึกษาความเป็นไปได้และร่วมดำเนิ การในเรื่องดังกล่าว นอกจากนี้ เมื่อได้รวบรวมข้อมูลเชิงสถิติที่สำคัญของจังหวัดสระแก้ว แล้ว ทราบว่า

1) ข้อมูลรายงานสถานการณ์แรงงานของจังหวัดสระแก้ว เมื่อปลายปี พ.ศ.2566 ทราบว่า มีจำนวน ผู้มีงานทำ 378,330 คน จำแนกเป็น แรงงานที่ทำงานในภาคเกษตรกรรม 160,754 คน (ร้อยละ 42.5) แรงงานในอุตสาหกรรมการขายส่ง การขายปลีก และการ ซ่อมแซมยานยนต์ รวม 79,321 คน (ร้อยละ 21.0) แรงงานภาคการผลิต จำนวน 34,283 คน (ร้อยละ 9.1) แรงงานในภาคการท่องเที่ยวและบริการด้านอาหาร จำนวน 21,653 คน (ร้อย ละ 5.7) การบริหารราชการ การป้องกันประเทศ และการประกันสังคมภาคบังคับ จำนวน 19,526 คน (ร้อยละ 5.2) และการก่อสร้าง จำนวน 11,467 คน (ร้อยละ 3.0) โดยที่แรงงาน

ส่วนใหญ่ เป็นผู้ทำงานในภาคเกษตรกรรมที่ทำการเกษตรโดยใช้ความรู้และทักษะแบบดั้งเดิมที่ทำการเกษตรเพื่ออยู่เพื่อกินและขาดองค์ความรู้และทักษะทางด้านเทคโนโลยีที่จะช่วยเพิ่มผลผลิตให้พัฒนาไปสู่การเกษตรเพื่อการอาชีพ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจะต้องพัฒนาให้ประชาชนในท้องถิ่นมีความรู้ทางด้านเทคนิคที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ

2) ข้อมูลจำนวนวัดในจังหวัดสระแก้ว ทราบว่า (1) จำนวนพระภิกษุและสามเณรในจังหวัดสระแก้ว จากรายงานล่าสุดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติข้อมูลจากเว็บไซต์สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสระแก้ว (สืบค้นเมื่อวันที่ 21 กันยายน 2567) มีวัดจำนวน 433 แห่ง (วัดมหานิกาย 422 แห่ง และวัดธรรมยุติกนิกาย 11 แห่ง) ในการนี้มีพระอารามหลวง 1 แห่ง คือ วัดสระแก้วพระอารามหลวง สามารถเรียงลำดับจากมากไปน้อย ประกอบด้วย

ลำดับ	วัดในอำเภอ	จำนวน (แห่ง)
1	อำเภอเมืองสระแก้ว	86
2	อำเภอวัฒนานคร	67
3	อำเภอรัญประเทศ	68
4	อำเภอวังน้ำเย็น	49
5	อำเภอเขาฉกรรจ์	43
6	อำเภอคลองหาด	39
7	อำเภอตาพระยา	29
8	อำเภอวังสมบูรณ์	30
9	อำเภอโคกสูง	22

(สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสระแก้ว, 2567 : ออนไลน์)

3) ข้อมูลพระภิกษุและสามเณรที่พำนักอยู่ในจังหวัดสระแก้ว จากรายงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งเป็นข้อมูลจากเว็บไซต์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในข้อมูลพื้นฐานทางพุทธ ศาสนา เปรียบเทียบ ของปี พ.ศ. 2559 ถึง พ.ศ. 2564 พบว่า จำนวนพระภิกษุและสามเณรมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง จึงทราบได้ว่า มีผู้สนใจบรรพชาอุปสมบทเข้าสู่ในสมณเพศน้อยลง เนื่องจากการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของประชากรและโครงสร้างทางสังคม กอปรกับมีสิ่งจูงใจให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่เข้าสู่การดำเนิน

ชีวิตที่ทันสมัยมากขึ้นในปัจจุบัน

พ.ศ.	พระภิกษุ (รูป)	สามเณร (รูป)	รวม (รูป)
2559	2,699	60	2,759
2560	2,394	101	2,495
2561	2,416	96	2,512
2562	1,972	65	2,037
2563	1,972	65	2,037
2564	1,972	65	2,037

(สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2567 : ออนไลน์)

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลเชิงสถิติของวัดและผู้บวชในสมณเพศ และข้อมูลพื้นฐานทางแรงงานของจังหวัดสระแก้ว จะเห็นได้ว่า หากมีการพัฒนาระบบการเรียนรู้ทางด้านเทคนิคหรือทักษะวิชาช่างให้แก่พระภิกษุและสามเณร รวมถึงประชาชน (ทั้งที่ด้อยโอกาสและอยู่นอกระบบโรงเรียน) ในพื้นที่จังหวัดสระแก้วแล้ว ก็ย่อมเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาให้มีความรู้ได้อย่างหลากหลาย โดยพระภิกษุและสามเณรจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาวัด และให้ความอนุเคราะห์แก่ชุมชนท้องถิ่นได้ สำหรับประชาชนก็จะเป็นแรงงานที่มีความรู้และทักษะสามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพได้ ซึ่งสิ่งสำคัญก็ย่อมจะบุคลากรดังกล่าวทำงานหรือประกอบอาชีพในพื้นที่นำมาสู่การดูแลพื้นที่ชายแดน วัดวาอารามและโบราณสถาน รวมถึงพื้นที่ทางการเกษตรในพื้นที่ จึงสมควรที่จะให้บุคลากรในพื้นที่เป็นกำลังสำคัญและมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างเป็นระบบมีความต่อเนื่อง ด้วยการพัฒนาการศึกษาสายอาชีพเพื่อขยายโอกาสให้พระภิกษุและสามเณรสามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาศาสนสถานของตนเอง และช่วยให้ประชาชนตามแนวชายแดนสามารถเรียนรู้ในการศึกษาสายอาชีพและทักษะวิชาช่างเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพและดำเนินชีวิตที่เป็นประโยชน์ทำให้สามารถห่างไกลจากยาเสพติดและอบายมุขได้อีกหนทางหนึ่ง ซึ่งจากสภาพการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ผู้บริหารควรกำหนดวิสัยทัศน์การดำเนินงานให้มีความเหมาะสมและสามารถปฏิบัติได้จริง มีการสนับสนุนการอำนวยความสะดวกช่วยเหลือในทุก ๆ ด้านที่เอื้อต่อการจัดการศึกษา การสร้างขวัญและกำลังใจในปฏิบัติหน้าที่ทั้ง

ด้านร่างกายและจิตใจแก่บุคลากร โรงเรียนมีสภาพแวดล้อมเหมาะแก่การจัดการเรียนการสอน และบริหารโรงเรียนแบบสร้างเครือข่ายกับโรงเรียนหรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาและยกระดับคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพทั้งวิชาการทางโลกและทางธรรม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะและเจตคติที่ดีด้านอาชีพในการดำรงชีวิตให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นอย่างเต็มกำลังความสามารถ (พระชนภัทร์ วิโรหุต, 2562 : ง)

แนวทางการสร้างความร่วมมือเชิงวิชาการทางทักษะวิชาชีพสำหรับพระภิกษุสามเณรในประเทศไทย

การศึกษาและพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในโรงเรียนที่เปิดโอกาสให้พระภิกษุ สามเณร และฆราวาสเรียนร่วมกัน เป็นประเด็นสำคัญในปัจจุบัน เพื่อส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียม โดยคณะผู้ศึกษาพบว่าตัวอย่างที่น่าสนใจคือโรงเรียนกุศลศึกษาในกรุงเทพมหานคร ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของวัดและคณะสงฆ์ โรงเรียนแห่งนี้เปิดโอกาสให้สามเณรเรียนร่วมกับฆราวาสในบางวิชา และแยกไปศึกษาต่อในหลักสูตรนิกกรรมและบาลี รูปแบบดังกล่าวสามารถนำมาพิจารณาขยายผลในสายวิชาชีพ ซึ่งจะสร้างการศึกษาแนวใหม่ที่สอดคล้องทั้งในด้านหลักการและการปฏิบัติ

สำหรับพื้นที่ที่เหมาะสมในการพัฒนาแนวทางนี้ คณะผู้ศึกษามีความเห็นว่าคุณอำเภอโคกสูง จังหวัดสระแก้ว มีศักยภาพสูง เนื่องจากเป็นพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา และมีแหล่งโบราณสถานสำคัญ เช่น ปราสาทสด๊กก๊อกธม ซึ่งควรได้รับการอนุรักษ์อย่างเป็นระบบ การพัฒนาสายวิชาชีพในพื้นที่นี้ไม่เพียงแต่ช่วยดูแลวัดและศาสนสถาน แต่ยังช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของชุมชน โดยมีกรอบแนวทางดำเนินการเป็นลำดับขั้นตอน ตั้งแต่การศึกษาความพร้อมของสถานศึกษา การประสานงานกับคณะสงฆ์และหน่วยงานราชการ การจัดหาแหล่งทุนและบุคลากร ไปจนถึงการเปิดดำเนินการเรียนการสอน

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการในอำเภอโคกสูงเผชิญกับปัญหาขาดแคลนผู้เรียนและความสนใจจากเยาวชนในพื้นที่ ส่งผลให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมประสบปัญหา คณะผู้ศึกษาจึงต้องทบทวนแนวทางใหม่ โดยเลือกพื้นที่ที่มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่ดำเนินการอยู่แล้ว เช่น โรงเรียนปัจฉนตเขตวิทยา ในอำเภอตาพระยา ซึ่งมีศักยภาพในการรองรับโครงการดังกล่าว

แนวทางการบูรณาการความร่วมมือ การพัฒนาหลักสูตรต้นแบบ เช่น หลักสูตรงานติดตั้งไฟฟ้าภายในอาคาร (75 ชั่วโมง) ได้รับการดำเนินการที่โรงเรียนปัจฉนตเขตวิทยา

โดยอาศัยความร่วมมือจาก 3 ภาคส่วน ได้แก่ โรงเรียนปัจฉิมเขตวิทยา จัดสถานที่และกลุ่มเป้าหมายผู้เรียน วิทยาลัยเทคนิคสระแก้ว จัดหลักสูตร ผู้สอน และอุปกรณ์การเรียนการสอน คณะกรรมการสถานศึกษา ประชาสัมพันธ์และดำเนินการสนับสนุนด้านต่าง ๆ

โครงการนี้มีระยะเวลาเรียนประมาณ 1 เดือนเศษ โดยได้รับความสนใจจากทั้ง พระภิกษุ สามเณร และประชาชนในท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดความมั่นใจในรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการ และมีข้อเสนอให้ขยายผลไปยังหลักสูตรวิชาข้างอื่น ๆ ในอนาคต

การพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพ ความสำเร็จจากหลักสูตรระยะสั้นนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรสายวิชาชีพหลัก เช่น ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) แต่ยังคงมีข้อจำกัดในด้านทรัพยากร เช่น ห้องปฏิบัติการและบุคลากรผู้สอน คณะผู้ศึกษาจึงเสนอให้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น ห้องปฏิบัติการของวิทยาลัยเทคนิคสระแก้ว และกำหนดให้สถานศึกษาของสงฆ์ เป็นที่สำหรับการเรียนภาคทฤษฎี

พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินการคือวัดนครธรรมในอำเภอวัฒนานคร เนื่องจากอยู่ใกล้กับวิทยาลัยเทคนิคสระแก้ว มีอาคารพร้อมใช้งาน และตั้งอยู่ในชุมชนที่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ง่าย โดยมีการประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนเพื่อเปิดการเรียนการสอนหลักสูตรสายวิชาชีพในปีการศึกษา 2568

บันทึกข้อตกลงความร่วมมือ การบูรณาการความร่วมมือด้านวิชาการได้รับการจัดทำบันทึกข้อตกลง (MOU) ระหว่างวัดนครธรรม วิทยาลัยเทคนิคสระแก้ว และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสระแก้ว เพื่อแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาหลักสูตร การจัดหาสถานที่ และการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ความสำเร็จนี้เป็นต้นแบบที่สามารถขยายผลไปยังพื้นที่อื่น ๆ และส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

บทสรุปของการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าความร่วมมือระหว่างโรงเรียนพระปริยัติธรรม วิทยาลัยเทคนิค และชุมชนท้องถิ่น สามารถพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพที่ตอบโจทย์ความต้องการของพื้นที่ ช่วยลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในชนบท และเสริมสร้างศักยภาพของพระภิกษุ สามเณร และประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

ผลการศึกษาที่สอดคล้องกับหลักการของพระบรมราชาบายด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มุ่งเน้นให้ประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อบ้านเมือง และได้รับการศึกษาที่เหมาะสมเพื่อการประกอบอาชีพอย่างมั่นคง ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนา

คุณภาพชีวิตและความมั่นคงของประเทศ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2565 : ออนไลน์)

การบูรณาการความร่วมมือทางวิชาการในจังหวัดสระแก้วเพื่อขยายโอกาสทักษะวิชาช่างให้แก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชนในพื้นที่ พบว่าโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เช่น โรงเรียนปัจฉนตเขตวิทยา ได้แสดงศักยภาพในฐานะศูนย์กลางการเรียนรู้ที่สำคัญ ซึ่งช่วยแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่ชนบทและส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย (พระดบัสวิน ปภสฺสโร, 2566 : 123)

การพัฒนาหลักสูตรต้นแบบ เช่น หลักสูตรงานติดตั้งไฟฟ้าภายในอาคาร (75 ชั่วโมง) แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการบูรณาการทรัพยากรจากวิทยาลัยเทคนิคสระแก้ว คณะสงฆ์ และชุมชนท้องถิ่น โดยลดข้อจำกัดด้านงบประมาณและระยะเวลาในการดำเนินงาน นอกจากนี้ ยังช่วยเสริมสร้างศักยภาพของผู้เรียนให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันและการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พระครูนิวิฐธรรมานุศาสน์, 2564 : 1)

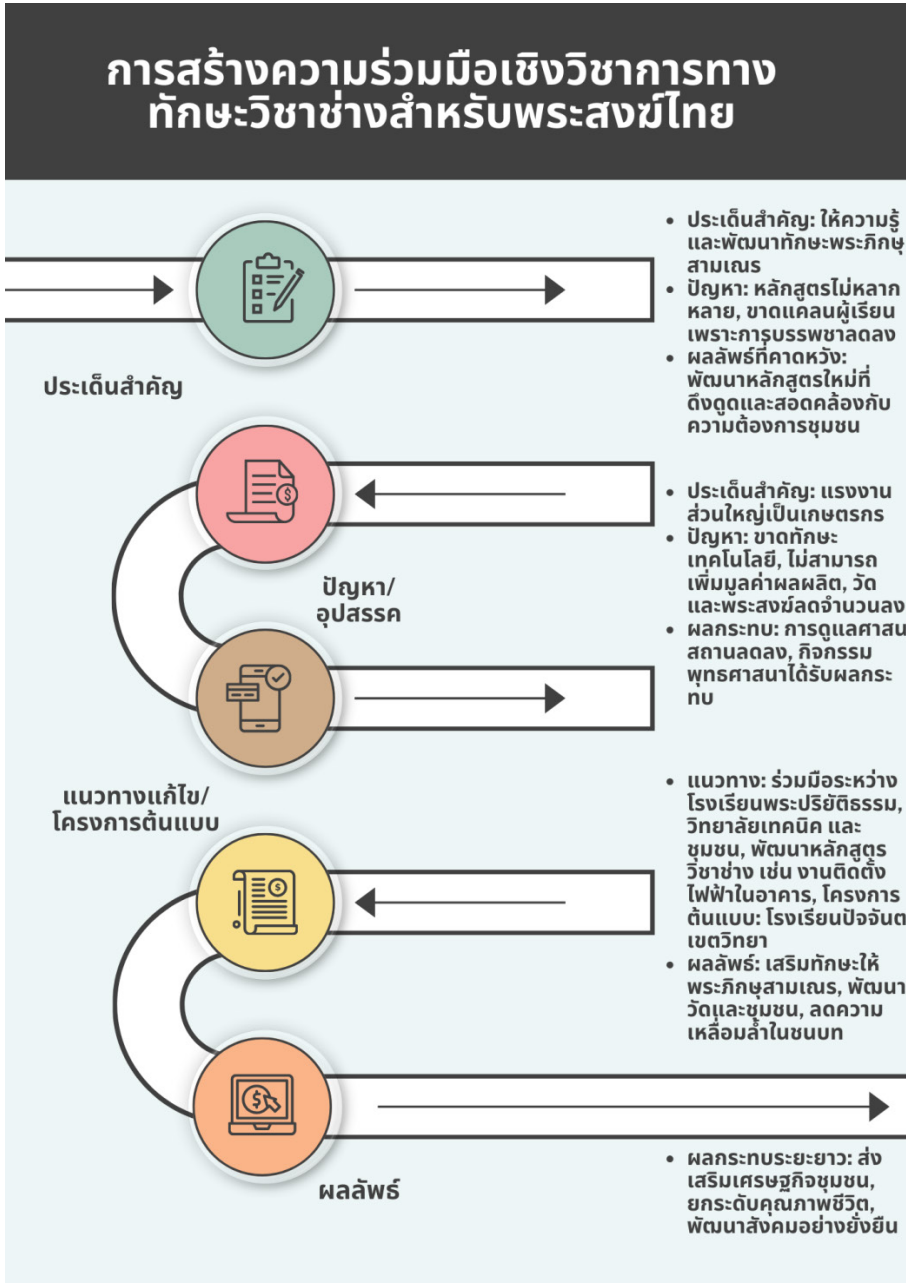
อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานยังเผชิญกับปัญหา เช่น การลดลงของจำนวนผู้บรรพชาอุปสมบทและความพร้อมของทรัพยากรทางการศึกษาในพื้นที่ชนบท (สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2567 : ออนไลน์) แนวทางการแก้ไขที่เสนอ เช่น การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและการจัดการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่น เช่น การใช้วัดนครธรรมเป็นสถานที่เรียนภาคทฤษฎี ในขณะที่การฝึกปฏิบัติสามารถจัดในวิทยาลัยเทคนิคสระแก้ว ซึ่งอยู่ในระยะใกล้เคียง (พระธรรมาภรณ์ วิโรหิต, 2562 : บทคัดย่อ)

การลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่างวัดนครธรรม วิทยาลัยเทคนิคสระแก้ว และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสระแก้ว เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการสร้างความร่วมมืออย่างเป็นทางการ ซึ่งสามารถขยายผลไปยังพื้นที่อื่นได้ โดยวางแผนในเชิงงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน (สำนักพระพุทธศาสนาจังหวัดสระแก้ว, 2567 : ออนไลน์)

การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าการบูรณาการความร่วมมือทางวิชาการสามารถส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ชนบท และสร้างความมั่นคงให้กับชุมชนท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้การพัฒนาองค์ความรู้ด้านทักษะวิชาช่างควรดำเนินการควบคู่ไปกับการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของพระภิกษุสามเณร ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากผลการศึกษา สามารถสรุปผลองค์ความรู้ อธิบายได้ดังนี้

ภาพประกอบ : องค์ความรู้จากการวิจัย

1. บทบาทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม มีประเด็นสำคัญ คือ ให้ความรู้และพัฒนาทักษะพระภิกษุสามเณร เนื่องจากปัญหาหลักสูตรไม่หลากหลาย ขาดแคลนผู้เรียน เพราะการบรรพชาลดลง ผลลัพธ์ที่คาดหวัง คือ พัฒนาหลักสูตรใหม่ที่ดึงดูดและสอดคล้องกับความต้องการชุมชน

2. สถานการณ์ในจังหวัดสระแก้ว มีประเด็นสำคัญ คือ แรงงานส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร เนื่องจากปัญหาขาดทักษะเทคโนโลยี ไม่สามารถเพิ่มมูลค่าผลผลิต วัดและพระสงฆ์ลดจำนวนลง ผลกระทบ คือ การดูแลศาสนสถานลดลง กิจกรรมพุทธศาสนาได้รับผลกระทบ

3. แนวทางการสร้างความร่วมมือ มีแนวทาง ดังนี้ ร่วมมือระหว่างโรงเรียนพระปริยัติธรรม, วิทยาลัยเทคนิค และชุมชน พัฒนาหลักสูตรวิชาช่าง เช่น งานติดตั้งไฟฟ้าในอาคาร โครงการต้นแบบ: โรงเรียนปัจฉิมเขตวิทยา ผลลัพธ์ที่ได้ คือ เสริมทักษะให้พระภิกษุสามเณร พัฒนาวัดและชุมชนลดความเหลื่อมล้ำในชุมชน

4. ผลลัพธ์โดยรวม ผลกระทบระยะยาว คือ ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ยกกระดับคุณภาพชีวิตพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

สรุป

การบูรณาการความร่วมมือทางวิชาการเพื่อขยายโอกาสทักษะวิชาช่างสำหรับพระภิกษุ สามเณร และประชาชนในจังหวัดสระแก้ว ถือเป็นก้าวสำคัญในการพัฒนาความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมณเพศ ประชาชน และหน่วยงานราชการ ทั้งนี้ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อขยายโอกาสในการเข้าถึงองค์ความรู้ด้านวิชาช่างที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และการส่งเสริมความมั่นคงในพื้นที่ การดำเนินการเริ่มต้นจากการน้อมนำพระบรมราโชบายด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มุ่งเน้นให้ประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อชาติบ้านเมือง ศึกษาในสิ่งที่เหมาะสมกับตนเอง และสามารถนำไปประกอบอาชีพได้อย่างมั่นคง กลุ่มผู้ศึกษาจึงมุ่งส่งเสริมความรู้ด้านวิชาช่างแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชนในพื้นที่ชายแดน เพื่อสร้างพื้นฐานที่แข็งแกร่งทั้งในด้านอาชีพและการพัฒนาท้องถิ่น

ในระหว่างการกำหนดแนวทางดำเนินงาน คณะผู้ศึกษาพบอุปสรรคหลายประการ เช่น งบประมาณที่จำกัด การขาดแคลนผู้เรียนในพื้นที่ และความพร้อมของสถาน

ศึกษา ทั้งนี้ ทีมงานได้ปรับเปลี่ยนเป้าหมายและกรอบการดำเนินงานโดยเลือกใช้สถานศึกษาที่มีอยู่เดิม และปรับปรุงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น โรงเรียนปัจจุบันเขตวิทยาในอำเภอตาพระยา ซึ่งเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่มีศักยภาพในการรองรับการอบรมวิชาช่าง หนึ่งในโครงการนำร่องที่ประสบความสำเร็จคือหลักสูตรงานติดตั้งไฟฟ้าภายในอาคาร ซึ่งมีระยะเวลา 75 ชั่วโมง โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนจาก 3 ภาคส่วน ได้แก่ โรงเรียนปัจจุบันเขตวิทยา วิทยาลัยเทคนิคสระแก้ว และคณะกรรมการสถานศึกษา โดยมีการจัดการเรียนการสอนที่สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างชัดเจน ผลจากความสำเร็จของหลักสูตรระยะสั้น นำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรสายวิชาชีพ เช่น ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) อย่างไรก็ตาม มีข้อจำกัดในด้านทรัพยากร เช่น ห้องปฏิบัติการ บุคลากรผู้สอน และความสะดวกในการเดินทาง เพื่อแก้ปัญหานี้ คณะผู้ศึกษาจึงเสนอให้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ของวิทยาลัยเทคนิคสระแก้ว เช่น ห้องปฏิบัติการสำหรับการเรียนภาคปฏิบัติ ในขณะที่สถานศึกษาของสงฆ์จะเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอนภาคทฤษฎี

จากการศึกษาพบว่า วัดนครธรรมในอำเภอวัฒนานครเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมที่สุดเนื่องจากอยู่ใกล้กับวิทยาลัยเทคนิคสระแก้ว มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอ และตั้งอยู่ในชุมชนที่สามารถรองรับผู้เรียนทั้งจากประชาชนและพระภิกษุสามเณร การประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนในพื้นที่ช่วยให้การพัฒนาหลักสูตรนี้ดำเนินไปได้อย่างราบรื่น การบูรณาการความร่วมมือได้รับการสนับสนุนจากทั้งวัดนครธรรม วิทยาลัยเทคนิคสระแก้ว และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสระแก้ว โดยมีการจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2567 เพื่อกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละฝ่ายให้ชัดเจน ความร่วมมือนี้เป็นต้นแบบของการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ลดข้อจำกัดด้านงบประมาณ และเพิ่มความคล่องตัวในการดำเนินงาน

ความสำเร็จของการบูรณาการความร่วมมือทางวิชาการในจังหวัดสระแก้วเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาทักษะวิชาช่างให้แก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชนในพื้นที่ แนวคิดนี้สามารถขยายผลไปยังพื้นที่อื่น ๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับภูมิภาคอย่างยั่งยืน ทั้งยังช่วยเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคประชาสังคม และชุมชนในท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (1 พฤศจิกายน 2565). **มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขา ครุศาสตร์และสาขาศึกษาศาสตร์ (หลักสูตรสี่ปี) พ.ศ.2562**. สืบค้นเมื่อ 22 ตุลาคม 2567, จาก https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2562/E/056/T_0012.PDF. 2565.
- พระครูนิวริฐธรรมานาสาสน์ (อำนวยการ ขนากลโกล/สุขแจ่ม). (2564). **โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนก สามัญศึกษา: สภาพปัจจุบันและปัญหาการระบอบการบริหารจัดการ**. วารสาร **บัณฑิตศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย**. 19 (2), 1 - 14.
- พระดบัสวิน ปกสุสโร (แสนสุริวงค์) และคณะ. (2566). **โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนก สามัญศึกษา : โอกาสทางการศึกษาของเยาวชน**. วารสาร **مجรร อุบลปริทรรศน์**. 8 (2), 123 - 133.
- พระชนภัทร์ วิโรหุต. (2562). **การศึกษาสภาพการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนก สามัญศึกษาโรงเรียนต้นแบบในโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กลุ่มที่ 6**. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น. (2567). **คู่มือแนวทางการดำเนินงาน อาชีววันวัตวิถีสู่การเรียนรู้ปีพุทธศักราช 2567**. ขอนแก่น: สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสระแก้ว. (21 กันยายน 2567). **ข้อมูลวัด/ที่พักสงฆ์ จังหวัดสระแก้ว**. สืบค้นเมื่อ 21 กันยายน 2567, จาก <https://skw.onab.go.th/th/content/category/index/id/110>
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (21 กันยายน 2567). **จำนวนวัดในประเทศ ราย จังหวัด ปี 2555 - 2564**. สืบค้นเมื่อ 21 กันยายน 2567, สืบค้นเมื่อ 21 กันยายน 2567, จาก <https://www.onab.go.th/th/content/category/index/id/805>